

Hannæsbonden Christen Jørgensens

dagbog og regnskabsbog 1826 — 1875

Ved TORSTEN BALLE

I årbog 1925 findes en artikel af N. Sodborg om hannæsbonden *Christen Jørgensen*, Arup, der levede fra 1803 til 1881. Artiklen bygger især på Christen Jørgensens efterladte papirer, deriblandt en bog, han havde brugt som dagbog og regnskabsbog i omtrent 50 år fra 1826.

Denne bog er nu sammen med de øvrige papirer skænket til Landsarkivet i Viborg af hans sønnedattersøn læge Chr. Roelsgaard, Vejle, således at de værdifulde dokumenter nu er bevaret for eftertiden. Landsarkivet har derefter fremstillet en xeroxkopi af bogen, og efter læge Roelsgaards ønske er denne kopi skænket til Thisted byhistoriske arkiv, hvor den nu er tilgængelig.

Landsarkivet har desuden sendt Thisted byhistoriske Arkiv en fortegnelse over de øvrige papirer, hvorimellem der også findes optegnelser af hans svigerfader, gårdejer Anders Christensen, Arup, der døde 1828, samt over optegnelser af Christen Jørgensens søn, der også hed Anders Christensen og var gårdejer i Arup.

I dagbogen har Christen Jørgensen, ofte næsten hver dag i de mange år, nedskrevet, hvad han syntes, der skulle huskes, om familiebegivenheder, om det daglige arbejde, om vejret og om mange andre ting. Trods den tit meget knappe form giver dagbogen da et sjælden rigt billede af en bondes liv, fra han som ung stiftede hjem til hans høje alderdom. Sodborgs artikel i årbog 1925 giver en smuk skildring af hans liv og virksomhed, og til denne artikel skal der her henvises. De der gerne vil vide mere derom, kan få lejlighed til det ved at studere dagbogen nøjere, hvad den fortjener. Som eksempel på dens indhold gengives her optegnelserne for maj 1828, det år, da han byggede nyt stuehus.

1. Kørte Sten hjem, og blæst. 3. Såede det sidste enfærkorn¹) ved Sund og 6½ pund kløverfrø, og lagde grundvold. 4. Leverede stude. Hentede vor karl. Nu 16 lam. 5. Hentede 9 læs sten i kær. 6. Såede borebyg. Køer ud. 7. Kørte 99 læs grus hjem. 8. 86 læs i hul. 10. Såede byg og kørte Ingvors sten hjem. 11. Købte en so. 15 høveder hen i græs. Plage ud. 13. Fik vi grundvold aflagt²), som varede i 15 dage. 18. Hentede Peders redskab, ialt 28 læs fladtørv. 2.- I nat en søn født klokken 11. 23. Tilsået. 31. Vore skærtørv af gravet³).

Efter de daglige optegnelser følger så forskellige afsnit, ført hver for sig.

1. Regnskab over indtægt og udgift 1825-1840.
2. Regnskab over indtægt og udgift i penge 1832-1845.
3. Regnskab over avl i de forskellige markskifter 1825-1846.
4. Regnskab over indmålt korn, priser på kvæg og korn, tider for forskelligt markarbejdes begyndelse og slutning 1826-1864.

Her gengives den korte beretning om avlen 1825, da han som nygift flyttede ind i svigerfaderens, Anders Christensens gård.

1825, det år kom jeg her til gården. De havde haft en god avl dette år, og i år havde vi omtrent 54 læs byg og fra 1 til 2 tønder i læs, thi det var noget ulige. 19 læs rug ungefær 1½ td. i læs, 17 læs hvid havre næsten 3 td. i læs, 13 læs sort havre fra 1½ til 2 td. i læs, er ialt 103 læs. 14 læs borehø, enghø som sædvanlig 7 læs. I sommer døde fisk af det salte vand. Fiskede vel omtrent 30 snese helt.

Disse regnskaber er naturligvis af stor landbrugshistorisk værdi og fortjener et indgående studium. De fortæller om gode år og dårlige, og de viser stærkt svingende udbytte. For et enkelt år er der noget i retning af et overslag, nemlig for 1836, da han havde drevet gården i nogle år og turde danne sig et forsigtigt skøn over indtægt og udgift. Det gengives her.

¹ Havre, der blev sået i jord, som også forrige år havde båret havre. Jorden blev da kun pløjet én gang.

² Forstavelen *af-* foran en tillægsmåde af et udsagnsord betyder, at man er færdig med det arbejde, som udsagnsordet er udtryk for. Fx. *vi fik grundvold aflagt* vi blev færdige med at lægge grundvold. *Vore skærtørv afgravet* vi blev færdig med at grave tørv. *Vi har afløjet* vi er færdig med at pløje.

³ Samme som note 2.

Forslag gjort i februar på 6 td. harkorn.

Udgift årlig:		Indtægt, når jeg sår af	
Skat	10 rdl.	rug	4 td.
Fisk	10 rdl.	byg	12 td.
Jern	10 rdl.	havre	7 td.
		ærter, vikker	2 ¹ / ₂ td.
Håndværkere:		Sed fratagen a 6 fold 25 ¹ / ₂ td.	
Murmester	2 rdl.		6
Kalk og sten	2 rdl.		153 td.
Tammermand	2 rdl.		
Skrædder	2 rdl.		
Smeden	2 rdl.		
Skomager			
	10 rdl.	Havre til bestene,	
		rugen til brød,	
		12 td. byg til malt	
		og gryn.	
Kul 1 ¹ / ₂ td.	2 rdl.	18 td. byg til tiender	
Salt 6 skp.	3 rdl.	Igen af byg 42 td.	
Reb	5 rdl.	a 2 rdl. er 84 rdl.	
8 skp. bumle		15 td. ærter og vikker	
		a 2 ¹ / ₂ rdl. er 37 ¹ / ₂ rdl.	
Løn:			121 ¹ / ₂ rdl.
2 karle	30 rdl.		
Dreng	5 rdl.		
Piger	15 rdl.		
	50 rdl.	4 stk. fæbøveder at sælge	
		a 15 rdl. er 60 rdl.	
		Indtægt 181 ¹ / ₂ rdl.	
Farvesager osv.	5 rdl.		
Stads	5 rdl.		
	10 rdl.	Tag for bør.	
Jordemoder			
osv.	10 rdl.		
Tømmer	10 rdl.		
	20 rdl.		
	Udgift 180 rdl.		

Skoletørv 6 mese 5 tørv
af td. harkorn 20 stk. skærtørv.

Det blev altså ikke til noget stort overskud, men der er jo her kun tale om en forsigtig gennemsnitsvurdering. Umiddelbart ser det ud til, at overslaget ikke kunne holde, for regnskabet for 1836 viser en udgift på 321 rdl. mod en indtægt på kun 232 rdl. 2 mk., altså et betydeligt underskud, men regnskabet er ikke så let at gennemskue. Til udgifter er således regnet indkøb af heste og kvæg for ialt 105 rdl. Det var jo nok en udgift, men ikke et forbrug, idet de kan repræsentere en formuestigning, en forøgelse af investeringen, som siden kunne føre til større indtægt.

Når man studerer regnskaberne, må man derfor også tage Christen Jørgensens formueforhold gennem årene i betragtning. Om dem giver regnskaberne ingen oplysning, men i artiklen i årbog 1925 omtales en udtalelse af sogneforstanderskabet, der siger, at han er en velstående mand, der er ejer af en ikke ubetydelig landejendom; hans formue kan anslås til 12.000 rdl. og han er gældfri. Udtalelsen stammer fra 1862-63. Ad andre veje vil man sikkert kunne få mere omfattende oplysninger om hans økonomiske stilling. Formålet med denne artikel er kun at gøre opmærksom på det værdifulde materiale, der nu er gjort tilgængelig.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1971, side 138-142).